

УДК 347.78:347.91

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2025.6>**О. Копитова,**

доктор юридичних наук,
доцент кафедри економіко-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права і психології
Національної академії внутрішніх справ,
старший дослідник, суддя у відставці

ЗАХИСТ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Постановка проблеми. У сучасних умовах інформаційної економіки комерційна таємниця виступає однією з ключових форм нематеріальних активів, що визначають конкурентоспроможність суб'єктів господарювання. З огляду на стрімку цифровізацію бізнес-процесів, зростання кількості комерційних спорів та загострення конкурентної боротьби, питання ефективного захисту конфіденційної інформації набуває особливого значення.

Незважаючи на наявність загальних норм про захист комерційної таємниці, господарський процесуальний механізм її охорони в Україні залишається фрагментарним, декларативним і часто незастосовним на практиці. Особливу складність становить забезпечення балансу між правом на доступ до правосуддя та необхідністю охорони конфіденційної інформації під час судового розгляду справи.

Проблематика захисту комерційної таємниці в господарському процесі має як практичну, так і теоретичну значущість. На практиці суди часто стикаються з труднощами у визначенні, чи дійсно подана інформація становить комерційну таємницю, якими процесуальними інструментами її слід захищати, та які обмеження допускаються в межах принципу гласності судового розгляду. Водночас на доктринальному рівні відсутнє цілісне бачення процедурних

аспектів захисту такого типу інформації, особливо з урахуванням міжнародних зобов'язань України та вимог гармонізації з європейським правом.

З огляду на вищезазначене, дослідження процесуально-правових засобів захисту комерційної таємниці в господарському процесі є актуальним і своєчасним. Воно сприятиме формуванню єдиної практики судового захисту, удосконаленню відповідного законодавства та підвищенню рівня правової безпеки учасників господарських правовідносин. Крім того, розвиток ефективних механізмів охорони комерційної таємниці є передумовою зміцнення інвестиційної привабливості України, стимулювання інноваційної активності та забезпечення правової визначеності у бізнес-середовищі.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці у сфері цивільного, господарського права та права інтелектуальної власності, що присвячені аналізу правової природи комерційної таємниці, механізмам її охорони та захисту в судовому процесі. Значний внесок у формування наукових уявлень про комерційну таємницю зробили вітчизняні науковці, зокрема Г.О. Андрощук, С.В. Бачило, В.І. Борисова, О.П. Орлюк, О.А. Підпригора, Г.О. Сляднева, Л.Д. Топалова, І.В. Щербина, які досліджували окремі аспекти правової охорони комерційної таємниці. При цьому,

сьогодні малодослідженим залишається питання особливостей захисту комерційної таємниці в умовах інформаційного суспільства.

Метою статті є аналіз особливостей захисту комерційної таємниці в межах господарського процесу.

Виклад основного матеріалу. Комерційна таємниця є одним із об'єктів права інтелектуальної власності, що має економічну цінність для суб'єктів господарювання. Визначення та правова природа цього об'єкту набули особливого значення в умовах становлення інформаційного суспільства та посилення конкуренції на національному й міжнародному рівнях.

У національному законодавстві України визначення поняття «комерційна таємниця» закріплено у низці нормативно-правових актів, зокрема в Цивільному кодексі України (ст. 505), Господарському кодексі України (ст. 36), а також у Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Відповідно до ст. 505 ЦК України, комерційною таємницею визнається інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому або в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з таким видом інформації, внаслідок чого вона має комерційну цінність і була предметом відповідних заходів з боку особи, яка правомірно контролює цю інформацію, для збереження її конфіденційності. Ознаками, які дозволяють віднести інформацію до категорії комерційної таємниці, є: секретність, економічна цінність, вжиття заходів щодо її охорони. Як підкреслює Г.О. Андрощук, ці три критерії є взаємопов'язаними: саме наявність охоронюваної цінності в поєднанні з конфіденційністю та належною правовою поведінкою суб'єкта права забезпечують правомірність претензій на захист такої інформації в судовому порядку [1, с. 14].

Слід зазначити, що правовий режим комерційної таємниці має комплексний характер, поєднуючи елементи цивільного, господарського, трудового та інформаційного права. У доктрині існує дискусія щодо її правової природи: частина науковців, зокрема О.П. Орлюк, вважає комерційну таємницю особливим об'єктом права інтелектуальної власності, що потребує самостійного режиму правової охорони, не зводячи її до звичайної конфіденційної інформації [2, с. 547]. Інші дослідники, підкреслюють її інформаційно-правову природу, розглядаючи як різновид нематеріального блага, що підлягає захисту з огляду на його функціональну роль у господарській діяльності [3, с.137].

Слід зазначити, що в Україні наразі немає окремого Закону «Про комерційну таємницю», хоча подібна ідея періодично піднімається в науковій та правозахисній спільноті. У цьому контексті варто згадати проект Закону «Про захист комерційної таємниці» (реєстраційний № 4327 від 10.11.2020), який передбачав комплексне врегулювання правовідносин у цій сфері, однак не був ухвалений Верховною Радою. Відсутність спеціального закону створює правову фрагментацію, що ускладнює застосування єдиного підходу до захисту комерційної таємниці в судовій практиці.

У господарському процесі використання комерційної таємниці як доказової бази є доволі чутливим питанням, яке вимагає забезпечення балансу між принципом змагальності та відкритості судового розгляду – з одного боку, і потребою зберегти конфіденційність відомостей, що становлять комерційну цінність для суб'єктів господарювання – з іншого. У зв'язку з цим, особливості подання, використання та захисту інформації, що має режим комерційної таємниці, набувають надзвичайної важливості у контексті дотримання прав сторін на справедливий суд та ефективний засіб захисту.

доступ до певних документів, суд зобов'язаний перевірити, чи дійсно така інформація відповідає ознакам комерційної таємниці, а також чи наявне її документальне оформлення: встановлення грифу «комерційна таємниця», наявність внутрішніх положень про її захист, договірні застереження про нерозголошення (наприклад, NDA).

Відповідно до пункту 4 частини першої статті 43 ГПК України [4], до доказів у справі можуть бути віднесені будь-які носії інформації, якщо вони відповідають критеріям допустимості, належності й достовірності. Отже, документи, що містять комерційну таємницю (наприклад, контракти з унікальними умовами, технологічні карти, внутрішні бізнес-плани), можуть бути подані суду, якщо вони мають доказове значення. При цьому необхідно забезпечити дотримання вимог процесуальної етики щодо нерозголошення такої інформації.

Судова практика в Україні свідчить про те, що для ефективного захисту конфіденційної інформації в судовому процесі необхідно не лише укласти угоди про нерозголошення, але й забезпечити належне документальне оформлення та охорону такої інформації. Зокрема, у постанові Верховного Суду від 28.02.2019 у справі №752/5775/16-ц було відмовлено у задоволенні позову роботодавця через відсутність належних доказів неправомірного використання комерційної таємниці працівником. Суд підкреслив, що сам факт входження працівника в корпоративну систему під час відпустки не є доказом розголошення комерційної таємниці, а тягар доведення обґрунтованості вимог покладається на позивача [5].

Крім того, у постанові Верховного Суду від 23.11.2020 у справі №910/1759/19 було зазначено, що інформація про ціни може вважатися комерційною таємницею, якщо її використання дозволяє отримати конкурентні переваги. Суд наголосив, що склад та обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, визна-

Захист прав сторін на конфіденційну інформацію під час судового процесу полягає також у можливості обмеження доступу до справи для інших учасників, які не є представниками сторін. У разі, якщо одна зі сторін не погоджується на відкритий

чаються власником або керівником підприємства з дотриманням чинного законодавства [6].

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що особливості охорони та захисту комерційної таємниці в господарському процесі полягають у поєднанні процесуального інструментарію (закрите засідання, клопотання про обмеження доступу) із матеріально-правовими механізмами (надання статусу комерційної таємниці, NDA, внутрішні політики захисту інформації).

Судова практика захисту комерційної таємниці в Україні стикається з рядом проблем, які ускладнюють ефективну реалізацію прав суб'єктів господарювання на збереження конфіденційної інформації. Попри наявність окремих процесуальних механізмів у Господарському процесуальному кодексі України та низці нормативно-правових актів, існують як формальні прогалини, так і системні труднощі правозастосування, що обумовлюють непослідовність у підходах судів до розгляду відповідних справ.

Однією з ключових проблем є недосконалість процедури визнання інформації комерційною таємницею. Це створює проблеми як для сторін, які намагаються обґрунтувати захист, так і для суду, який змушений оцінювати факт належної класифікації інформації без єдиної методики.

Ще однією серйозною проблемою є випадки зловживання статусом комерційної таємниці, коли учасники судового процесу намагаються приховати інформацію, яка насправді не має комерційної цінності, але може бути незручною або компрометуючою. Такі ситуації спотворюють мету правового режиму охорони конфіденційної інформації та порушують принцип добросовісності учасників процесу.

Крім того, суттєвою перешкодою для ефективного захисту прав є складність доказування факту порушення прав на комерційну таємницю,

особливо в умовах цифрового середовища. У справах про незаконне розголошення або використання такої інформації позивач зобов'язаний довести: що інформація дійсно була конфіденційною; що вона мала комерційну цінність; що були вжиті заходи для її охорони; що відповідач без дозволу отримав або використав цю інформацію; що дії відповідача завдали шкоди позивачу.

Однак ці обставини, як правило, є складними для обґрунтування через відсутність прямих доказів. Особливо це стосується випадків, коли інформація була передана усно, через захищені цифрові канали, або внаслідок витоку з боку колишніх працівників.

Таким чином, відсутність чітких процесуальних інструментів, зловживання правами, неоднорідна судова практика та високі стандарти доказування є ключовими факторами, які гальмують ефективний захист комерційної таємниці в господарському процесі. Для подолання цих проблем необхідна як нормативна конкретизація вимог до оформлення статусу комерційної таємниці, так і формування єдиної судової практики з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема Директиви ЄС 2016/943 про про захист нерозголошеного ноу-хау та комерційної інформації (комерційної таємниці) від їх незаконного отримання, використання та розголошення [7].

Сьогодні надзвичайно актуальним є вдосконалення критеріїв охороноздатності комерційної таємниці на законодавчому рівні. Наразі поняття комерційної таємниці розпорошене в різних нормативних актах – Цивільному кодексі України, Господарському кодексі України, Законі України «Про інформацію», «Про захист від недобросовісної конкуренції» тощо. У зв'язку зі скасуванням Господарського кодексу України, нормативне закріплення комерційної таємниці як об'єкта права інтелектуальної власності втратить системність, залиша-

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що ефективний захист комерційної таємниці у господарському процесі є надзвичайно важливою складовою

Перспективи подальших наукових досліджень у цій сфері пов'язані з глибшим аналізом міжнародного

досвіду захисту комерційної таємниці, адаптацією норм європейського права до українських реалій, розробкою типових моделей поведінки сторін у судовому процесі з урахуванням конфіденційності інформації, а також дослідженням етичного та інформаційного аспектів охорони таких відомостей у цифрову епоху.

Актуальність заявленої тематики наукового дослідження зумовлена зростаючим значенням комерційної таємниці як одного з ключових нематеріальних активів підприємств в умовах конкурентної економіки. Поширення випадків неправомірного отримання, використання та розголошення комерційної таємниці, особливо в умовах цифровізації бізнесу, вимагає удосконалення правових механізмів її захисту. Це актуалізує необхідність комплексного осмислення теоретичних та практичних аспектів захисту комерційної таємниці в господарському процесі.

У зв'язку з цим дане наукове дослідження спрямоване на визначення правової природи комерційної таємниці, аналіз особливостей її захисту в рамках господарського судочинства, а також виявлення проблемних аспектів реалізації таких механізмів у судовій практиці. Провідними методами дослідження виступають формально-правовий, системний та порівняльно-правовий методи, що дають змогу охопити як нормативну базу, так і судову практику щодо захисту комерційної таємниці.

У статті розкрито сутність комерційної таємниці як об'єкта правової охорони, визначено правові критерії віднесення інформації до комерційної таємниці, а також проаналізовано типові процесуальні дії, спрямовані на захист таких відомостей у господарських судах. Особливу увагу приділено

питанням забезпечення доказів та обмеження доступу до матеріалів справи. Розглянуто окремі кейси з судової практики, які свідчать про формування нових підходів у кваліфікації та захисті комерційної таємниці.

Теоретичне значення наукового дослідження полягає в уточненні меж допустимого судового втручання у сферу охорони комерційної таємниці та формуванні концептуальних засад правового захисту комерційної таємниці в сучасних умовах. Практична цінність полягає у виробленні рекомендацій щодо комплексного вдосконалення законодавства щодо правової охорони комерційної таємниці та підвищенні ефективності судового захисту на даний об'єкт права інтелектуальної власності.

Ключові слова: комерційна таємниця, право інтелектуальної власності, об'єкт права інтелектуальної власності, судовий захист, господарський процес, інформація, конфіденційна інформація, недобросовісна конкуренція.

Kopytova O. Protection of Trade Secrets in Commercial Litigation

Relevance of the stated research topic is driven by the growing importance of trade secrets as one of the key intangible assets of enterprises in a competitive economy. The increasing occurrence of unlawful acquisition, use, and disclosure of trade secrets—especially in the context of business digitalization—necessitates the improvement of legal mechanisms for their protection. This highlights the need for a comprehensive understanding of the theoretical and practical aspects of trade secret protection in commercial litigation.

In this regard, the present scientific study aims to determine the legal nature of trade secrets, analyze the specific features of their protection

within the framework of commercial proceedings, and identify problematic aspects of the implementation of such mechanisms in judicial practice. The primary research methods include the formal-legal, systemic, and comparative-legal methods, which allow for a thorough examination of both the regulatory framework and judicial practice concerning trade secret protection.

The article reveals the essence of trade secrets as objects of legal protection, defines the legal criteria for classifying information as a trade secret, and analyzes typical procedural actions aimed at protecting such information in commercial courts. Particular attention is given to issues of evidence preservation and restricted access to case materials. Selected judicial cases are examined, illustrating the emergence of new approaches in the qualification and protection of trade secrets.

The theoretical significance of the research lies in clarifying the permissible scope of judicial intervention in the area of trade secret protection and in shaping conceptual foundations for legal protection of trade secrets under modern conditions. The practical value consists in the development of recommendations for comprehensive legislative improvements regarding the legal protection of trade secrets and in enhancing the effectiveness of judicial protection of this object of intellectual property rights.

Key words: trade secret, intellectual property law, object of intellectual property rights, judicial protection, commercial

proceedings, information, confidential information, unfair competition.

Література:

1. Андришук Г.О. Комерційна таємниця як фактор забезпечення національної економічної безпеки: практика Китаю (частина 1). *Наука, технології, інновації*. 2022. № 2. С. 10–19. URL: <https://surl.li/cygiej>
2. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О.П. Орлюк, Г.О. Андришук, О.Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О.П. Орлюк, О.Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 696 с.
3. В.А. Завертнева-Ярошенко, М.М. Яценська Проблеми правового захисту комерційної таємниці в Україні. *Правова держава*. № 32, 2018. С. 134–145. URL: <https://surl.cc/ffrrnl>
4. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст.56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
5. Постанова Верховного Суду від 28 лютого 2019 року у справі № 752/5775/16-ц. URL: <https://surl.lu/hsoghr>
6. Постанова Верховного Суду від 23 листопада 2020 року у справі № 910/1759/19. URL: <https://surl.li/oinxrw>
7. Directive (EU) 2016/943 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2016 on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure. URL: <https://surl.cc/dijlcg>
8. Комерційна таємниця: інструменти захисту та відповідальність за розголошення. URL: <https://surl.li/wcmatl>

